דאית ליה קוברין דתניא איזהו מת מצוה כל שאין לו קוברין קורא ואחרים עונין אותו אין זה מת מצוה ומת מצוה קנה מקומו והתניא המוצא מת מוטל בסרטיא מפניהו לימין אסרטיא או לשמאל אסרטיא שדה בור ושדה ניר מפניהו לשדה בור שדה ניר ושדה זרע מפניהו לשדה ניר היו שתיהן נירות שתיהן זרועות שתיהן בורות מפניהו לכל רוח שירצה אמר רב ביבי הכא במת מוטל על המיצר עסקינן מתוך שניתנה רשות לפנותו מן המיצר (א) מפניהו לכל רוח שירצה: ופטורין מרחיצת ידים: אמר אביי לא שנו אלא מים ראשונים אבל מים אחרונים חובה אמר רב חייא בר אשי מפני מה אמרו מים אחרונים חובה מפני שמלח סדומית יש שמסמא את העינים אמר אביי ומשתכחא כקורטא בכורא א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי כייל מילחא מאי א"ל [הא] לא מיבעיא: ומדמאי: דתנן מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא דמאי אמר רב הונא תנא בית שמאי אומרים אין מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא דמאי ובית הלל אומרים מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא דמאי: ומלערב: אמרי דבי רבי ינאי לא שנו אלא עירובי חצירות אבל עירובי תחומין חייבין דתני רבי חייא לוקין על עירובי תחומין דבר תורה מתקיף לה רבי יונתן וכי לוקין על לאו שבאל מתקיף רב אחא בר יעקב אלא מעתה דכתיב [1] אל תפנו אל האובות ואל הידעונים ה"נ דלא לקי רבי יונתן הכי קשיא ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין אין לוקין עליו אמר רב אשי מי כתיב אל יוציא [2] אל יצא כתיב:

הדרן עלך מבוי

עושין פסין לביראות ארבעה דיומדין נראין כשמונה דברי ר' יהודה ר"מ אומר שמונה נראין כשנים עשר ארבעה דיומדים וארבעה פשוטין גובהן עשרה טפחים ורוחבן ששה ועוביים כל שהוא וביניהן כמלא שתי רבקות של שלש שלש בקר דברי ר"מ ר' יהודה אומר של ארבע קשורות ולא מותרות אחת נכנסת ואחת יוצאת מותר להקריב לבאר ובלבד שתהא פרה ראשה ורובה בפנים ושותה מותר

להרחיק

דאית ליה קוברין. שיש לו יורשין: **כאיסרטיא.** דרך כבושה: **מפניהו.** ואי סלקא דעתך קנה מקומו היכי מצי לאשקליה מהתם: **במת מוטל על המיצר.** שמוסכב ברוחב הדרך ממיצר למיצר מתוך שניתן רשות לפנותו מפני כהנים ועושי טהרות שלא יאהילו עליו מפניהו לכל רוח שירצה: **שמלח סדומית יש כו'.** ואמור רבנן (ברכות דף מ.) אחר כל אכילתך אכול מלח ומשום מלח שטבל בו אצבעו תיקנו מים אחרונים: **כי קורטא בכורא.** בכור מלח יש מעט מאותו מלח סדומית כמין קורט קטן: **כייל מלחא מאי.** מדד מלח לחמרים צריך ליטול ידיו או לא: **כל שכן.** דצריך: **אכסניא.** חיל הבא למלך ישראל להלחם על אויביהם וישראלים הם: **דמאי.** ספק מעושר ספק אינו מעושר דרוב עמי הארץ מעשרין הן וחומרא דרבנן היא וגבי הנך אקילו רבנן: **לוקין על עירובי תחומין.** דכתיב(ט) אל יצא איש ממקומו ומהכא ילפינן תחומין בפ' מי שהוציאוהו (לקמן דף נא.): (שבאל): **לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא.** דס"ד אל יוציא הוא ונפקא לן הוצאה מרשות לרשות מיניה והויא אב מלאכה היא וממיתין עליה: **וכל לאו שניתן לאזהרה.** שלא יעשה כן שמתחייב עליו מיתת ב"ד אין לוקין עליו אפי' לא התרו בו למיתה והתרו בו למלקות דהשתא לא מיקטיל אפי' הכי לא לקי דלאזהרת מיתה ניתן ולא למלקות: **אל יצא כתיב.** ואין כאן לשון הוצאת משוי:

הדרן עלך מבוי שהוא גבוה

עושין פסין לבירות. שברשות הרבים ובירות עצמן רשות היחיד הן שעמוקים עשרה ואין יכול למלאות מהן ועושים פסין אלו להכין להן היקף שיהו הפסין הללו עושין את סביבות הבור רשות היחיד וימלא ויוציא ויניח שם ותיכנס בהמתו וישקנה: **דיומדין.** עמודין הנראין כשנים שעשוי כמרזב שלנו וכשנועצו בקרקע לפאת דרומית מערבית נוטה (ב) דופנו אחד למזרח(י) ולידו אחד לצפון(כ) והשני לפאת מערבית צפונית נוטה לידו אחד למזרח(ל) ולידו אחד לדרום(מ) וכשנותן ארבעתן לד' הפינות נמצא לכל רוח ב' אמות דופן אמה כנגד אמה והריוח בינתים: **פשוטין.** באמצע נותן לכל רוח לוח רחבה אמה. ובגמרא(נ) מפרש באיזה בור בעי ר' מאיר פשוטין דהא מודה ר' מאיר שיכול להניח י' אמות ריוח בינתים כדמפרש ואזיל: **וביניהם שתי רבקות וכו'.** דהיינו עשר אמות כדמפרש בגמרא [יט:] ואם פחות כ"ש שהוא יפה: **קשורות.** חומרא הוא למעט מריוח שבינתים: **ולא מותרות.** בגמרא [יט.] פריך היינו קשורות: **אחת נכנסת ואחת יוצאת.** קולא הוא דלא בעינן עשר מצומצמות אלא שוחקות: **מותר להקריב.** פסים לבאר ולעשות ההיקף קצר: **ובלבד שתהא.** משפת הבאר עד בין הפסין כדי ראשה ורובה של פרה אבל בציר מהכי לא דילמא ממשיך אחר פרתו ומפיק לדוולא חוץ למחיצה וקא מפיק מרשות היחיד לרשות הרבים:

להרחיק

מים אחרונים חובה. עכשיו לא נהגו במים אחרונים דאין מלח סדומית מצוי בינינו אי נמי לפי שאין אנו רגילים לטבל אצבעותינו במלח אחר אכילה: **ואת** אכסניא דמאי. פ"ה וישראלים הם מיהו בירושלמי איכא פלוגתא דאיכא דמוקי לה בנכרים ואפ"ה איצטריך לאשמועינן דמאכילין אותם דמאי דטבל אסור בהנאה (ט) וכדמאי הקילו:

אמר רב הונא תנא בית שמאי אומרים. לא שייך כאן להקשות וכי טעמא דב"ש אתא לאשמועינן דקמ"ל דאי משכחת תנא דאמר אין מאכילין לא תימא לה דב"ש הוא וכה"ג אמרי' בפרק כתרא דיבמות (דף קכב.):

אל תפנו אל האובות הכי נמי דלא לקי. וא"ת אין הכי נמי דהא לאו שאין בו מעשה הוא וי"ל דפריך למ"ד לוקין עליו אי נמי עקימת שפתיו הוי מעשה: **לאו** שניתן לאזהרת מיתת ב"ד. פ"ה (ג) כמו אל יוציא הוא ונפקא לן הוצאה מרשות לרשות מינה ומשני אל יצא כתיב ואין כאן לשון הוצאת משוי וקשה לפי' מה צריך כלל להזכיר דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד כיון דמקשה מכח דבעי למימר דאתי קרא להוצאה ולא לתחומין ועוד מה מקשה ר' יונתן והא ר' עקיבא ס"ל (ט) תחומין דאורייתא ונפקא ליה במי שהוציאוהו (לקמן דף נא.) מאל יצא ואם בא ר' יונתן לומר דמסתבר כמ"ד דרבנן על זה לא היה חולק רב אשי דהא בכל דוכתא פשיטא ליה להש"ס דעירובי תחומין דרבנן כדאמר בפרק בכל מערבין (שם דף לו:) דא"ל רבא לרב נחמן מאן האי תנא דאפילו בדרבנן לית ליה ברירה ובפרק מי שהוציאוהו (שם דף מו.) א"ל רבא לאביי מכדי עירובי תחומין דרבנן מה לי יחיד במקום רבים כו' ועוד דמשמע בכל דוכתא דהוצאה כתיב ביה בשבת דבפר' כילד צולין (פסחים דף פה:) אמרי' המוציא בשר פסח מחבורה לחבורה איתו חייב עד שיניח הוצאה כתיב ביה בשבת ולא מליני לשון הוצאה בשבת אלא מהאי קרא דאל יצא איש ובפרק קמא דהוריות (דף ד.) יש ספרים דגרסי בהדיא והא הוצאה כתיב (ט) אל יצא איש ממקומו ונראה לפרש דבין ר' יונתן ובין רב אשי נפקא להו הוצאה מאל יצא כדמשמע בכל מקום והכי משמע פשטי' דקרא שאל יצא בשבת עם כליו ללקוט את המן כדרך שעושין בחול וסבר ר' יונתן אפי' למ"ד תחומין דאורייתא לא לקי דכיון דמהאי קרא נמי נפקא לן איסור הוצאה דהוי מיתת ב"ד ורב אשי משני מי כתיב אל יוציא דהוי עיקר קרא בהוצאה דאז ודאי לא היו לוקין עליו אע"ג דלתחומין נמי אתי אל יצא כתיב וכיון דעיקרו בלשון יציאה לוקין עליו אע"ג דאתי נמי לאיסור הוצאה ואע"ג דהוצאה נפקא לן בריש הזורק (שבת דף צו:) מויכלא העם מהביא איצטריך תרי קראי חד להוצאת עני וחד להוצאת בעל הבית ומשום דהוצאה מלאכה גרועה היא איצטריך תרי קראי כדפרישית בשבת (דף ב. ד"ה פשט) והא דמשמע הכא דאי הוה עיקר קרא בהוצאה כמו בתחומין לא הוה לקי לכולי עלמא אע"ג דבתחומין ליכא מיתה ובמרובה (ב"ק דף עד:) גבי עדים שהוכחשו בנפש ולבסוף הוזמו משמע דלוקין למאן דאמר אין נהרגים משום דלא חשיב לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין והתם מפורש:

הדרן עלך מבוי שהוא גבוה

עושין ארבעה דיומדין. והא דאמר לעיל (דף טו:) הכי אגמריה רחמנא למשה לא תפרוץ רובה היינו היכא דליכא שם ד' מחיצות כי הכא דהוזיל וליכא בכל צד אמה מכאן ואמה מכאן חשיב פתח:

וארבעה פשוטין. וליכא למימר הכא דאתי אוירא דהאי גיפא ודהאי גיפא ומבטלי ליה דלגבי עולי רגלים הקילו (ד) ואוקמא אדאורייתא: [ולאפשר דנוקמא כפשוטין דרחבי' אמה לא אמרי' מדאוריי' דלא אתי אוירא ומבטל ליה דהא גבי עמודי החצר פירש בריש מס' דאתי אוירא ומבטל להו מדאוריי'. ת"י] [**וביניהן** כמלא שתי רבקות. לא פני כהך פלוגתא ואצטריך דלעיל דמהני פשוטין לר"מ ולא אמרי' אתי אוירא ומבטל ליה. ת"י]:

עין משפט
נר מצוה

קיב א מיי' פי"ג מהלכות אבל הלכה ח' סמ"ג לאוין רלה טוש"ע י"ד סי' שעד סעיף ג [וברב אלפס ריש הלכות טומאה דף קנ.]

קיג ב ג מיי' פ"ח מה' טומאת מת הלכה ו' ופ"ה מהל' נזקי ממון הלכה ג' טוש"ע י"ד סי' שסד סעי' ג' וטור חו"מ סי' רעד:

קיד ד ה מיי' פ"ו מהל' ברכות הל' ג ופ"ו מהל' מלכים הלכה יג טוש"ע או"ח סימן קפא סעיף ח:

קטו ו מיי' פ"י מהלכות מעשר הלכה יא ופ"ו מהל' מלכים שם:

קטז ז מיי' פ"ו מה' מלכי' שם ופ"א מהל' עירובין הל' ג טוש"ע או"ח סי' שמט סעי' ג:

קיז ח מיי' פכ"ז מהלכות שבת הלכ' א סמג לאוין סה:

א ט י כ מיי' פי"ז מהל' שבת הלכה מ:

ב ל מ מיי' שם הלכה כט:

◆

תורה אור השלם

1. אל תפנו אל האבת ואל הידענים אל תבקשו לטמאה בהם אני יי אלהיכם: ויקרא יט לא

2. ראו כי יי נתן לכם השבת על כן הוא נתן לכם ביום הששי לחם יומים שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקמו ביום השביעי: שמות טז כט

◆

רבינו חננאל

ואע"פ שאינן מת מצוה, ואיזהו מת מצוה כל שאין לו קוברין, אבל קורא ואחרים עונין אותו אין זה מת מצוה. ופטורין מרחיצת ידים. אמר אביי לא שנו אלא מים הראשוני', אבל מים האחרונים חובה מפני שיש מלח סדומית ומסמא את העינים, ומשתכחא קורטא בכורא. ואפילו מדד מלח צריך נטילת ידים. ופטורין מדמאי, שהם אכסנאים, ודומין כעניים, ותנן מאכילין את העניים דמאי ואת האכסנייא דמאי, וכן א' בית הילל. ופטורין מלערב. ואוקימנא בעירובי חצירות. ואקשינן ויש חצירות במחנה. ופרקינן כדתניא מה בין שיירא למחנה אלא אהלים שבשיירא חייבין בעירוב, אהלים שבמחנה פטורין מן העירוב, ושאר (שאר) שאין להם אהלי' הרי הן כשרויין (שובחצר. אבל בעירובי התחומין אפי' במחנה חייבין. דתני ר' חייא לוקין על עירובי תחומין דבר תורה, דכתיב אל יצא איש ממקומו ביום השביעי. ואקשינן וכי לוקין על לאו שבאל. (ולאו) [ולאו], אלא מעתה דכתיב אל תפנו אל האובות ואל הידעונים וגו' הכי נמי דלא לקי. הכי קשיא לן לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין [הוא], וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין אין לוקין עליו. מתקיף לה רב אשי מי כתיב אל יוציא אל יצא כתיב, ואל יצא קרינן. פי' בהוצאת חפץ אזהרת מיתת בית דין, ביציאת תחומין אין שם מיתה. הדרן עלך מבוי. עושין פסין לביראות ארבעה דיומדין נראין כשמונה דברי ר' יהוד' כו'.

מסורת הש"ס

א) יבמות פט: נדר מג., ב) [ב"ק פא.], ג) שם, ד) חולין קה: [ע"ש שמביא בשם רב יהודה בר' דרב חייא ועי' תוס' חולין קה. ד"ה מים ראשונים גרסו הכא אבל מים אחרונים חובה דאמר וכו'], ה) ברכות מז. שבת קכז: דמאי פ"ג מ"א לקמן לא. פסחים לה: סוכה לה:, ו) פ"א וכי לוקין על לאו של שביתה, ז) [שבת קנד. ב"ק עד: סנהדרי' סו: מכות יג: שבועות ד.], ח) [נ"ל ארבע ארבע קשורות], ט) [שמות טז], י) נ"ל למערב, כ) נ"ל לדרום, ל) נ"ל למערב, מ) נ"ל לצפון, כ"א כפי' ה"ר יהונתן, נ) [לקמן יט:], ס) [ועי' תוס' ברכות מז. ד"ה ומאכילין], ע) [סוטה כז:], פ) [לפניו הגיר' לא תוציאו משא כו'].

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' מפניהו לכל רוח שירצה. נ"ב ול"ע סנהדרין דף מ"ז ע"ב: (ב) רש"י ד"ה דיומדין וכו' נוטה צידו אחד למזרח: (ג) תוס' ד"ה לאו שניתן וכו' פ"ה דס"ד אל יוציא הוא: (ד) תוס' ד"ה וארבעה וכו' דלגבי עולי רגלים הקילו ואוקמוה אדאורייתא:

◆

גליון הש"ס

גמ' אלא מעתה דכתי' אל תפנו אל האובות. בס' המצות להרמב"ם ל"ת י הגירס' כאן אל תפנו אל האלילים: מתני' ורוחבן ששה ועוביין כו'. עיין סוכה דף ד' ע"ב תוד"ה דיומד:

◆

מוסף רש"י

מוטל בסרטיא. רשות הרבים ט"ז אמה (ב"ק פא.). שדה בור. מכאן לסרטיא, ושדה ניר. מכאן, ניר חרוש ולא זרוע (שם). מפניהו. אלמא לא קנה מקומו, דאי קנה מקומו מאי בעל השדה של ימין ושל שמאל לעכובה (שם). במת מוטל על המיצר. מוטל ברוחב הדרך ושוכבין ומאהילין עליו עושי טהרות ומטמאתם (שם). שמלח סדומית יש כו'. ואמרו חכמים אחר כל אכילתך אכול מלח, וכיון דנגע במלח כי הדר יהיב ידו לעיניו מסמא להו, ולפיכך צריך לנגבן (חולין קה.). כייל מילחא. מדד מלח, כמו (שמות טז) וימודו בעומר תרגום וכלו בעומרא (חולין שם). מאכילין את העניים דמאי. תנין הלקוחים מעם הארץ ספק עשרן ספק לא עשרן (ברכות מז:) לא אסרוהו עליהם מפני שצריכים לחזר על פתח עמי הארץ וסמכו על שרוב עמי הארץ מעשרין (שבת קכז:) וחומרא בעלמא הוא שהעמידו בספק טבל ועניים ואכסנים לא העמידו דבריהם (סוכה לה: וכעי"ז ברכות שם). ואת האכסניא. חיילות מלכי ישראל המוטלין על בני העיירות לזון ולפרנס עליהם אויביהן וישראלים הן והרי הן כעניים הואיל ואינן במקומן (פסחים לה: וכעי"ז ברכות שם ושבת קכז: ולקמן לא. וסוכה שם).

הדרן עלך מבוי

עושין פסין לביראות. דהתירו חכמים משום עולי רגלים לעשות לבירות שברשות הרבים פסין ארבעה כמו דיומדין, ורואין כאילו יש מחיצה מזה לזה ונמצא הבור מוקף מחיצות ומתמלאין מתוכה לתוך המחיצה (סוכה ד. וכעי"ז שם כג.). דיומדין. על שם שיש לכל אחד שתי מחיצות קרי להו דיומדין, דיו עמודין, שני עמודים (שם ד:) עמוד אחד נראה כשנים שעשאו כמרזב ונוטה אחד ממחיצותיו לדרום ואחד למערב דכי עביד ד' דיומדין לד' הפנות יש לכל מחיצה ב' אמות עומד אמה מכאן ואמה מכאן (לעיל טו.).

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones